Hannes
Meinkema

En dan is er koffie

2023 Prometheus Amsterdam

Voor E. en W. en nog eens E.

Woord vooraf

En dan is er koffie was de eerste roman van mijn moeder die ik las. Hoofdpersoon Rosa intrigeerde me meteen en ik leerde mijn moeder als schrijfster kennen, al was het natuurlijk niet het eerste van haar werk wat ik las of hoorde. Zo schreef ze tijdens mijn kindertijd verhalen voor me die gingen over Supervita – een personage gebaseerd op mijzelf – en haar moeder. Ook haar kinderboeken kende ik al. Maar dit was dus de eerste roman, en de onderwerpen die ze in *Koffie*, zoals ze het boek zelf noemde, aansneed, lieten me zien hoe ze de lezer mee kon nemen en daarbij ook iets mee wilde geven.

Familierelaties staan centraal in *Koffie*. Mijn relatie met mijn moeder was er een waarin ze me vrijliet om een eigen identiteit te vormen en te ontdekken wie ik ben. Wat ze me wel altijd mee heeft gegeven is om niet bang te zijn jezelf te zijn en er ook te zijn voor jezelf. In jezelf te geloven, lief te hebben, voor jezelf op te komen en dat zachtheid heel goed samen kan gaan met kracht. Dat je in het leven geconfronteerd wordt met allerlei verwachtingen van anderen en jezelf, iets wat ook terugkomt in *Koffie*, en dat zelfkennis je helpt om daar het best mee om te gaan. En daarvoor moet je de ruimte krijgen, of nemen, om je te ontwikkelen.

De boodschap in *Koffie*, die naar voren komt via de

verschillende personages en de thema's die ze bespreekt, is ook een maatschappelijke. Maatschappelijke betrokkenheid en strijden tegen onrecht waren een rode draad in haar het leven. Wij bespraken dat soort onderwerpen vaak en ik was altijd benieuwd naar haar standpunt, omdat ik wist dat dat goed onderbouwd was. Nu ze er niet meer is, mis ik haar kijk op de wereld.

Het contrast is groot tussen *Koffie* en de verhalen die ze voor mij schreef. Toch zijn er ook overeenkomsten, want hoewel de onderwerpen verschillen gaan zowel die verhalen als *Koffie* over obstakels en hoe je die overwint.

> Supervita blies onvermoeibaar. 'Dank je, mam,' zei Supervita toen het hele zwembad als een sauna van haar warme adem was vervuld. 'Eindelijk heb ik het warm, en ik heb gelukkig nog net een beetje lucht over, precies genoeg om jou een zoentje te geven.'
> En dat gaf ze, een warm Supervita-zoentje van een warme Supervita, en het was nog een beetje nat van het zwembadwater ook, en mama kon zich niet herinneren wanneer ze een lekkerder zoentje had gehad, en dat was dat.

Vita Stamperius, september 2023

Maandag

Het duralex glas valt om. Een restje jenever verspreidt zich kleverig over Rosa's slaapboek. Het buisje pillen rolt op de grond. Ze mompelt 'stelletje klootzakken' tot haar hand de hoorn te pakken heeft. Ze sliep nog.

Er was iets, zo'n droom waarin alles grandioos misging en zij alleen achterbleef om door iedereen te worden veracht en uitgelachen.

'Rosa? Kindje?'

Als een telefoongesprek zo begint kan het maar één iemand zijn.

Haar moeder.

O verdomme. Wat een lullig begin nou toch weer. Waar is een sigaret? Ze steekt er een aan, onhandig, half in slaap, en zegt pervers: 'Met wie spreek ik?'

'Met mammie.'

'O hallo.' Ze kan nauwelijks praten als ze net wakker is.

Heeft 't mens trouwens vorige week niet nog gebeld, ze weet 't zeker, ze had daarna nog die hele dag een rothumeur. Maar er is die ingebakken regel van wees lief voor je moeder, Rosa, dus zegt ze zo vriendelijk ze kan: 'Wat wou je me vertellen?'

'Ik stoor toch niet? Je hebt toch 's maandags vrij?'

Ja, dat heeft ze. Daarom juist. 9.30 uur zegt de elektrische klok. Negen uur, verdomme.

'Ik sliep nog.'

Zodra ze 't zegt heeft ze er al spijt van. In haar familie wordt niet lang geslapen: we staan vroeg op, en we gaan vroeg naar bed, we leven een leven van godsvrucht en plichtsbetrachting en we werken ons uit de naad voor onze carrière en niemand die ons niet verdomd goed kent zou ooit vermoeden dat we zulke klootzakken waren.

'Sliep je nog? Ben je gisteren dan zo laat naar bed gegaan? Je gaat toch niet te laat naar bed, hè? Zorg je wel goed voor jezelf?'

'Ja mam.'

Was het vijf uur gisteren, of zes? Die verdomde vogels waren in ieder geval alweer behoorlijk aan 't fluiten geweest.

'Nee,' zegt ze, 'ik was moe. Het is een drukke tijd op school.' En ze heeft hoofdpijn.

Bofte ze trouwens nog dat ze alleen was gaan slapen vannacht. Anders had Douwe hier gelegen. Had ze zich mooi schuldig gevoeld, natuurlijk. Douwe moest ergens heen vanmorgen. Wat ook weer? Ze is het vergeten. Ze was te dronken om alles te onthouden.

God, wat voelt ze zich belazerd.

En ondertussen moet ze luisteren naar een soort verhaal, iets over de dominee en zijn vrouw die zo aardig is. Ze heeft de helft alweer gemist, maar wat dondert 't. Dat mens moet trouwens zo langzamerhand maar eens ophouden met dat gedoe voortdurend over de kerk. Ze wordt er ongelukkig van. Zeg nou zelf, het is toch zeker niets voor mammie om daar plotseling de grote hypocriet te gaan uithangen en de dominee een beetje te gaan staan opvrijen. Of denkt ze dat alleen omdat ze 't zelf niet na kan voelen? Want laten we wel wezen, tenslotte is 't

mens de enige in die familie die tenminste nog een beetje deugt...

Ze steekt een nieuwe sigaret op.

'Je steekt een sigaret op, ik hoor het.'

'Ja.'

'Ik was anders niet van plan om je lang te bellen, hoor.'

'Geeft niet.'

God, ze kan er niks aan doen dat ze zo kortaf is. Ze weet gewoon de woorden niet. Hoe pleegt men dat ook weer te doen, spontaan zijn? En dan nog 's morgens vroeg. Geen geringe eis. Was er niet iets wat ze kon vertellen, iets schijnbaar interessants maar onschuldigs, iets wat geen kwaad kon – zodat haar moeder straks zou kunnen terugzien op een telefoongesprek vol wezenlijk contact? Wacht, ze heeft wat.

'Ik ben vrijdagavond naar een klassenavond geweest.'

'O wat enig. Was jij er alleen, als leraar, was het leuk? Wat voor een klas was het?'

'Een eerste,' zegt ze, 'en ja, het was leuk. Ze speelden quizje met grandioze beloningen in de trant van drop en bonnen voor gevulde koeken uit de schoolautomaat.'

'Zei je quizje?'

'Televisiequizzen, je weet wel.'

Het mens weet het niet, ze hebben daar geen televisie.

Uit principe.

Never mind. 'En speciaal voor mij was er een fles wijn aangeschaft, ze dachten terecht dat ik wel geen limonade zou lusten.'

'Die heb je toch niet helemaal opgedronken?'

'Nee.' Daar kijkt ze wel voor uit waar de kinderen bij zijn. 'Waren er ook ouders bij?'

'Nee, die hadden ze handig weggewerkt.' Ze lacht.

'Waarom?' vraagt haar moeder verschrikt. 'Een eerste klas, zeg je?'

'Om close te kunnen dansen. Je kent dat wel, gedempt licht en de meisjes hangen aan de jongens hun schouder en steken minstens een hoofd boven ze uit, en ze doen allemaal of het heel echt is, weet je wel, maar in feite stelt het natuurlijk geen moer voor.'

Nog niet.

'Toch maar goed dat jij erbij was.'

'Ja.' Rosa, de aangewezen protectrice van onschuldige kinderzielen.

'Heb jij ook nog gedanst?'

'Natuurlijk. Met elk jongetje om de beurt. Maar los, ik raakte ze niet aan.'

'Dat moest er nog bij komen,' zegt haar moeder preuts.

Zie je wel, ik kan het niet hoor, denkt Rosa, verdomd, ik kan het niet. Ik deug niet, ik zal nooit in staat zijn haar precies te zeggen wat ik voel.

'Was er verder nog iets speciaals?' vraagt ze dus maar.

'Ach,' zegt haar moeder met een wat geforceerde nonchalante klank in haar stem (ze weet het precies, hier heeft 't mens een hele nacht over liggen dubben, zal ik 't haar vragen, zal ik het niet vragen?), 'ik vroeg me af of je misschien zaterdag al kon komen, weet je, zondag zijn ze er allemaal, ik heb je zo'n tijd niet gezien, we kunnen dan alvast wat bijpraten...'

'Nee.' Ze zegt het snel voordat ze gevaar loopt van gedachten te veranderen. 'Dat gaat echt niet hoor, ik heb het veel te druk.'

Alsof zondag al niet erg genoeg is.

'Je vader zou het erg fijn vinden.'

Het kan mijn vader anders toevallig geen donder sche-

len, denkt Rosa. Als je 't mij vraagt zou hij daarentegen juist veel liever hebben dat ik helemaal niet kwam.

'Het spijt me,' zegt ze, 'maar 't gaat echt niet. Ik speel het niet klaar.'

'Jammer.' Mammies stem klinkt nadrukkelijk flink.

'Dag liefje, tot zondag dan.'

'Tot zondag.'

Ze hangen op. Rosa 't laatst omdat ze niet onbeleefd wil lijken. O jezus, wat een begin van de nieuwe week. Daar had je de ellende alweer in volle vaart. Eén zo'n lullig telefoongesprekje en haar hele morgen is verpest.

Het is verdomme pas maandag, er zit nog een hele week tussen, en toch heeft ze nu al buikpijn bij 't idee dat ze zondag naar huis moet.

Dat wordt dus mooi niks meer, vanmorgen.

Er staat nog een halfvolle fles jenever. Ze heeft geen zin om naar de keuken te lopen en een glas schoon te spoelen. Dan maar een vuil glas.

Ze slaat er snel een achterover en schenkt meteen weer in met het plan om over de tweede wat langer te doen. En dan?

Wat ik zou moeten doen, denkt Rosa, is flink zijn en mijn vrije maandag gebruiken om de zaak hier eens grondig op te ruimen.

Ze telt het op haar vingers af: de douche. Het kleverige gordijn er afhalen, met een borstel in de gootsteen schoonpoetsen, in een sopje zetten en later uitspoelen.

De vloer schrobben met Vim. Het dekseltje van het afvoergat losschroeven om de klont haren en zeepresten eruit te vissen. Dan doorspoelen met loog en kokend water.

De keuken: eerst de vaat, dan het aanrecht, dan de

kastjes – de buitenkanten in ieder geval –, de ijskast: alle bedorven etenswaren verwijderen en zonder pardon in een grote vuilniszak kieperen. De vloer zuigen en daarna dweilen. Alle vuilniszakken op de stoep zetten.

De kamer. Die moet eigenlijk eerst, vóór de keuken. De tafel helemaal leegmaken: resten brood, koffiefilters, asbakken in de vuilniszak, vuile borden naar de keuken. De kringen uit het blad schrobben dat Douwe vorige maand nog zo lief heeft wit geverfd, de vloer zuigen. Bed verschonen. Was in wasmachine. En dan onder de douche, want ze is er vannacht in gedoken zonder zich te wassen.

Jezus christus nog aan toe. Ze is al doodmoe bij het idee alleen. Vooruit, nog een borreltje. Ze moeten verdomme niet te veel van haar vragen. Ik bedoel maar, denkt ze, het moet niet te gek worden. Vrije dag is vrije dag. Morgen is er weer school, morgen begint die rotweek weer (met bovendien deze keer de zondag als bekroning van de misère).

Vandaag moeten we het kalm aanpakken. Vooral niet te veel doen, daar worden we maar ongelukkig en depressief van.

Als ze maar niet zo gruwelijk moe was.

Ze sleept zich naar de spiegel in de kastdeur. Een griesmeelgezicht. Wit met grote, grove poriën. De make-up van gisteren zit er nog op. Ze kamt met haar vingers de pony recht naar beneden.

Weg rimpels.

Zachtjes zegt ze het, hardop tegen haar spiegelbeeld, datgene wat ze de hele tijd al denkt zonder het zichzelf te willen toegeven: 'Ik deug niet en ik ben slecht en ik houd niet van mijn moeder.'

Dan rent ze naar de keuken. Ze houdt haar gezicht onder de kraan, want de douche is vooralsnog te smerig om te gebruiken. Het scheelt iets. Ze wordt iets helderder. Niet veel, maar toch iets.

Washandje en handdoek zijn helaas in de douche, daarvoor moet ze kletsnat door die tochtige gang. Ze druipt, er lopen kouwe druppels op haar tieten. Dus pakt ze de droogdoek, die gaat straks toch in de was. Ze droogt haar gezicht af, maakt dan een punt nat en wrijft ermee langs haar kut.

Zo kan het er voorlopig wel mee door.

Straks gaat ze nog wel onder de douche. Na het schoonmaken. Terug naar de spiegel.

Geen verbetering.

Oké, denkt ze, en pakt het tasje met opmaaktroep. Laten we er dan maar weer een mooi schilderijtje van maken.

Weet je nog, mammie, hoe je stond te kijken toen die man van je me de trap af sloeg omdat Jaap geklikt had dat-ie me met een jongen in het park had gezien? Veertien was ik, en hartstikke maagd hoor, we voelden alleen een beetje, niks aan de hand verder. Maar hij dacht er anders over, en hij sloeg me en sloeg me en ik liep achteruit met mijn handen voor mijn gezicht maar ik zag je wel staan kijken, o jawel, met zo'n truttige uitdrukking in je ogen – en ik weet niet eens meer wie die jongen was. Ik viel achterover van de trap en je stak geen poot uit om je dochter te helpen. Drie dagen lang kon ik niet zitten op school – en met gymnastiek zei ik maar dat ik ongesteld was, vanwege de blauwe plekken – maar mooi dat ik niet thuisbleef, mooi dat ik niet bij jullie bleef de hele dag in dat rothuis met die hypocriete rotsfeer.

Niet aan denken. Om zulke dingen moet je later leren lachen. Kijk in de spiegel: opgemaakt staat netjes. Ze kunnen je nou niks meer maken. Ook zondag niet. Je trekt gewoon een ijzeren smoel en je lapt de hele zaak aan je reet.

Hoe zit 't met die jenever? Is er nog? Ja, er is nog.

Drink op, Rosa, je woont nou niet meer thuis, geen hond die er wat van zegt als je 's morgens drinkt. Steek een sigaret op, en denk aan iets leuks.

Aan die keer bijvoorbeeld dat ze bij tante Bertha in bed lag en mammie een warme appel bracht met een gat erin, vol kaneel en bruine suiker.

Ze mocht 'm in bed opeten.

Tandenpoetsen hoefde niet.

Was ze toen ziek?

Ze weet het niet meer.

Tien gekken lopen langs de blinde muur aan de overkant.

De zon schijnt.

Ze lopen twee aan twee. Ze lopen als kleuters die nog niet goed weten waar hun voeten zijn: aarzelend, bijna struikelend.

Ze lachen wel. Het is hun uitje.

Grotesk, denkt Arja. En dat zie ik nu elke dag.

's Zaterdags kochten ze alle tien een bosje bloemen op de markt. Tien debielen in de straat met elk een bosje bloemen. Ze dragen het met hun handen naar voren gehouden alsof ze jarig zijn, alsof ze iets dragen wat in kleine stukjes zou breken als ze het lieten vallen. Ze hebben plezier. Andere mensen zouden het pathetisch noemen.

Voor iemand die zich bij dergelijke dingen betrokken wil voelen is het misschien wel hartverscheurend.

Haar maakt 't misselijk. Afwijkingen zijn afstotend. Zo'n huis als hiertegenover zou niet mogen bestaan midden in de stad, tussen fatsoenlijke mensen.

De jongen en het meisje lopen weer hand in hand.

Apen ze mensen na, of voelen ze iets?

Ze kunnen niet iets voelen, het is onmogelijk dat dergelijke wezens iets voelen.

Ze wonen in één huis. Wie weet slagen ze erin samen te slapen. Als de bewakers niet opletten slapen ze samen en hebben ze samen seks.

Of misschien mogen ze het wel, misschien is het toegestaan. Je hoort tegenwoordig zoveel over tolerantie in de verzorging van geestelijk gehandicapten. Ze slapen samen op één kamer in een tweepersoonsbed, alsof ze getrouwd zijn en er recht op hebben. Twee onhandige scheve krabben die vadertje en moedertje spelen in een groot bed, terwijl het verplegend personeel toekijkt en ze complimentjes maakt omdat ze zo sprekend op echte mensen lijken. Het is afstotend. Het is smerig. Het moest verboden worden.

Ze heeft er met Meta over gepraat, maar die lachte.

Sinds ze getrouwd is lacht Meta om zulke dingen.

O, ze heeft het wel gezien hoor. In het stadhuis, na de bruiloft. Richard die toen hij dacht dat niemand keek in Meta's borst kneep.

En ze lachte.

Ze zagen niet dat zij er was.

Op dat moment wist ze het: Meta's huwelijk betekende het einde van hun vriendschap.

En ze heeft gelijk gekregen. Je kunt het zien, het straalt van hun gezichten af dat ze het doen, elke nacht.

Zodat zij niets meer heeft om met Meta over te praten

samen, want daarover wil ze natuurlijk niet horen.

Met een zucht hangt ze de vitrage recht. Laat ze maar boodschappen gaan doen. Als ze opschiet heeft ze dan straks nog tijd over om iets na te kijken voor dat college vanmiddag.

Jas aan.

Portemonnee.

Geld heeft ze nog genoeg: ze krijgt te veel maandgeld. Ze houdt over. Elke maand brengt ze wel honderd gulden naar de bank. Moest ze zondag eigenlijk niet voorstellen of het niet wat minder kon? Jaap zou het haar kwalijk nemen, die heeft nooit genoeg. Nou ja, een auto, dat scheelt. En Josien. Een vriendinnetje zal ook wel geld kosten. Bioscoop, bonbons.

Jaap en Josien, denkt ze als ze de deur uitgaat, die zijn tenminste normaal. Die doen het niet, dat weet je meteen als je naar Josien kijkt. Ze is wel niet helemaal van hun soort, Josien, maar op dit punt is er toch niets op haar aan te merken.

Als ze aan Jaap en Josien denkt weet ze dat ze gelijk heeft. Het kán niet zo belangrijk zijn, seks. Het wordt te veel overschat.

Het is warm buiten. De zon schijnt. De lucht ruikt naar lente, maar het is pas februari. De mensen op straat kijken opgewekter dan anders. Iedereen heeft z'n jas open. Sommigen zijn zelfs zonder jas.

Ze knoopt de hare dicht.

De supermarkt is vlakbij. Dat is een voordeel van deze kamer, het winkelcentrum is om de hoek.

Ze had niet op kamers gewild: waarom zou je, als je goedkoper thuis kon wonen? Maar het leek pappie beter, en ze kon immers naar huis zo vaak ze wou.